

Indonesië '45-'49

***De dilemma's van generaal Spoor,
de methodes van kapitein Westerling***

Auteur:
Peter Schumacher,
redacteur NRC Handelsblad.

Foto buitenzijde omslag: A.N.P.,

Foto binnenzijde omslag: A.P.,

Foto's binnenpagina's:

Pag. 3 en 6: A.P.; pag. 7: ANEFO; pag. 8, 13 en 18: A.N.P.;
pag. 23: Nationaal Foto Persbureau.

Indonesië '45-'49

De dilemma's van generaal Spoor, de methodes van kapitein Westerling

Al voor de oorlog bestond er een kleine groep Indonesiërs, meest in Nederland studerende mensen en intellectuelen, met sterk nationalistische gevoelens die streefden naar onafhankelijkheid. Als ze te ver gingen in het uiten van anti-Nederlandse gevoelens en daarvoor een 'bedreiging' vormden voor de veiligheid van Nederlands-Indië, werden ze geïnterneerd en verbannen. Enkele honderden nationalistes is dat overkomen, onder wie de later welbekende leiders als Soekarno, Hatta en Sjahrir.

Toen in december 1941 de Japanse luchtmacht de Amerikaanse marinebasis in de Stille Oceaan, Pearl Harbour, overviel en vernietigde was de Tweede Wereldoorlog ook

in Azië begonnen. De Verenigde Staten verklaarden Japan de oorlog, gevolgd door Nederland, Engeland en andere landen met koloniën in Azië. De Japanse legers stoomden door en veroverden binnen enkele weken de 'onneembare' Britse vesting Singapore. In maart 1942 capituleerde ook Nederlands-Indië en bezette Japan het land. Nadat de militairen van het Koninklijk Nederlands Indisch leger (Knil) krijgsgevangen waren gemaakt – op enkele geïsoleerde plaatsen op Java, Timor en Borneo ging het verzet tegen de Japanse invallers nog een klein jaar door – verdwenen geleidelijk aan ook burgers, mannen, vrouwen en kinderen, in kampen. De Japanners hadden de Indonesische leiders vrijgelaten en gaven ruimte voor

nationalistische gevoelens en manifestaties.

Mensen als Soekarno en Hatta hebben nauw met de fascistische Japanse bezetter samengewerkt; de sociaal-democraat en leider van de Socialistische Partij van Indonesië (PSI), Soetan Sjahrir, deed dat nadrukkelijk niet. De afloop van de oorlog in het Verre Oosten kwam ondanks de opmars van de Amerikanen in het gebied van de Stille Oceaan en de Filipijnen in de richting van Japan, waar zij zeer taaie tegenstand ondervonden, toch nog heel onverwacht door de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. Door de plotselinge capitulatie van Japan ontstond er in Indonesië een machtsvacuüm voordat de Nederlanders de zaak weer konden overnemen. Van die periode zonder centraal gezag hebben de nationalist- en gebruk gemaakt om op 17 augustus 1945 de Republiek Indonesia uit te roepen en vervolgens gewapenderhand aanvallen te gaan doen op Nederlandse eigendommen en personen. Dat ging veelal in de vorm van sabotagedaden aan spoorwegen, bruggen en cultures-ondernemingen, maar ook met overvallen op kampen met Nederlanders die er net een tijd van 3 tot 3½ jaar Japanse gevangenschap op hadden zitten en in de meeste gevallen lichamelijk zeer verzwakt waren.

De eersten die naast de nationalist- en gebruk het machtsvacuüm kwamen opvullen waren eenheden Britse troepen, waaronder een groot aantal Gurkha's uit Nepal, Sikhs en andere in Brits-Indië geworven soldaten. Van meet af aan was het duidelijk dat de Engelsen weinig behoefte hadden het Nederlandse koloniale bestuur weer vlot in het zadel te helpen. De Indiërs hadden evenmin veel lust mensen te be-

strijden die eenzelfde onafhankelijkheidsstrijd waren begonnen als in hun eigen land.

Pas begin 1946 kwamen de eerste troepen zendingen uit Nederland. Dat waren voornamelijk Oorlogsvrijwilligers (OVW-ers) en Mariniers. Intussen waren er al wel enige bataljons Knill-ers bewapend en actief in de strijd tegen de Indonesische 'extremisten'. Eind 1946 vertrokken de laatste Engelse militairen; er waren nu voldoende Nederlandse troepen (KL), waaronder ook dienstplichtigen en Knil-militairen om Indië opnieuw te pacificeren. Dat Indonesië 'op den duur' onafhankelijk zou worden of in ieder geval een veel grotere zelfstandigheid zou krijgen, waarbij geleidelijk Indonesiërs de leiding zouden overnemen, was iets dat in vrij brede kring wel werd geaccepteerd. Wat Nederland in die tijd het liefst wilde, was dat de Indonesische revolutionaire strijdkrachten zouden ophouden met schieten en saboteren om vervolgens gedwee via onderhandelingen – natuurlijk volgens Nederlands concept – naar zelfstandigheid en uiteindelijk naar volledige onafhankelijkheid te worden geleid.

De Indonesische nationalist- en meer bekend als "De Republiek" – wilden best op voet van gelijkheid praten, maar weigerden de wapens neer te leggen zolang er geen definitief akkoord was bereikt. Nederland, met name luitenant-gouverneur-generaal dr. H. van Mook, streefde naar een onafhankelijk Indonesië in een federale structuur. Het zou moeten bestaan uit vier negara's of deelstaten: Java, Sumatra, Borneo en Oost-Indonesië (waaronder de Molukken). Soekarno, die een centraal gezag voorstond, werd door velen gezien als volstrekt onbetrouwbaar, me-

de vanwege zijn collaboratie met de Japanners.

Onder het handjevol Nederlanders dat meteen na de capitulatie van Japan onder meer vanuit Australië Indië binnenkwam, bevond zich ook de luitenant R. P. Westerling. Hij kwam van de andere kant, uit Ceylon, en werd per parachute gedropt boven Sumatra. Hij bestreed er samen met de Engelsen het Indonesische 'bendewezan'. Hij ontdekte op een gegeven moment dat nationalistische belangrijke produkten als rubber, palmolie en hout van Sumatra via Straat Malakka naar Singapore smokkelden (die smokkelroute bestaat nu nog steeds!) en er wapens voor terugkregen. Pas heel recentelijk beschikt Westerling over schriftelijke bewijzen waaruit blijkt dat Britse officieren in Singapore bij deze illegale ruilhandel betrokken waren.

Als commandant van de Speciale Troepen begon hij in september '45 met een heel klein groepje. In december werd hij met zijn groep

*Luitenant gouverneur-generaal
dr. H. J. van Mook*

naar Zuid-Celebes gestuurd, dat hij op zijn eigen harde manier pacificeerde. Een manier die veel kritiek, maar ook veel waardering uitlokte. Sindsdien is de inmiddels 60-jarige Westerling (hij woont in Amsterdam) een controversiële figuur. Later dit jaar verschijnt een uitgebreid boek over zijn tijd in Indonesië vol documenten en foto's.

De commandant van de Nederlandse strijdkrachten in Indonesië was generaal Spoor. Tijdens de bezetting van Nederlands-Indië was hij in Australië en leidde er de militaire inlichtingendienst (Nefis). Deze generaal had zo zijn eigen opvattingen over hoe het politiek en militair moest gaan op de weg naar Indonesië's onafhankelijkheid.

Vooral politiek lag hij constant overhoop met Den Haag. Dat heeft een dramatisch stempel gedrukt op de laatste maanden van zijn leven waaraan op 25 mei 1949 vrij plotseling een einde kwam. Militaire deskundigen en mensen die hem van nabij hebben meegemaakt, beschouwen hem als een van de meest fascinerende commanderende generaals die Nederland ooit gekend heeft. Nimmer echter, verscheen een goede biografie over hem.

De gevolgen van de manier waarop Nederland zijn grootste kolonie uiteindelijk in december 1949 zelfstandigheid heeft gegeven, vormt zeker niet de meest briljante bladzijde uit onze geschiedenis. Het is een periode die niet langer verdrongen mag worden. De feiten zijn nog lang niet allemaal bekend. Dit Kortschrift, bestaande uit iets gewijzigde artikelen die eerder dit jaar in NRC Handelsblad verschenen, is een bescheiden poging daar een begin mee te maken.

De tweestrijd van een generaal

*S. H. Spoor, commandant van een
politiek verslagen leger*

Op 25 mei 1949 overleed generaal S. H. Spoor, commandant van de Nederlandse troepen in Indonesië. Hij werd, in het harnas, getroffen door een hartaanval. In dit tweede artikel over de nadagen van het Nederlands koloniaal bewind in Indonesië, reconstrueert onze redacteur Peter Schumacher de dramatische maanden die voorafgingen aan de dood van generaal Spoor.

Generaal S. H. Spoor, van 1946 tot 1949 legercommandant van de Nederlandse troepen in Indonesië, was een zeer kunstzinnig mens; hij speelde viool. Zijn vader was vele jaren concertmeester en tweede dirigent van het Concertgebouw-orkest en later van het Haagse Residentie-Orkest. Hij stond bekend als intelligent en gevoelig en voelde zich zeer verantwoordelijk voor de militairen onder hem. In Indonesië zat hij in een heel

moeilijke positie. Hij moest zorgen voor rust en veiligheid, die in veel gevallen werden verstoord door lieden die streden voor hun nationale onafhankelijkheid. Het was geen koloniale oorlog in de klassieke betekenis. Die strijd voerden de nationalistena ook op politiek niveau. Daar vonden zij Nederlandse tegenstanders van gans andere allure tegenover zich. Spoor was, tot zijn grote verdriet en ergernis, wat zijn strijd tegen de nationalistena betreft, afhankelijk

van instructies uit Den Haag. En op haar beurt was die Nederlandse regering weer speelbal van internationale politieke pressie, waarbij de factor van het antikolonialisme in het voordeel van Soekarno c.s. werkte.

Tot twee keer toe is er door Nederlandse troepen een grootscheepse aanval ondernomen op Indonesische stellingen – in de zomer van 1947 en in december 1948 – en beide keren moest op instructie vanuit Den Haag vroegtijdig een eind aan deze politionele acties worden gemaakt.

De laatste maanden van het leven van generaal Spoor zijn zeer dramatisch. In oktober 1948 wordt het duidelijk dat de onderhandelingen tussen Nederland en de republikeinse Indonesische leiders over de onafhankelijkheid niet goed verlopen en dat het bestand, dat na de eerste politionele actie is gesloten, zeer wankel is. Tussen de strijdende partijen loopt een grilige demarcatielijn. Beide partijen beschuldigen elkaar van schendingen van de wapenstilstands-overeenkomst.

Er ontstaan diepe frustraties binnen het leger. Men wil schoon schip maken onder de nationalistten – bijgenaamd de ploppers – die van de andere kant van de demarcatielijn Nederlandse militairen blijven beschieten, maar dat kan niet want 'Den Haag' legt beperkingen op. Generaal Spoor, in 1948 even in Nederland voor overleg, antwoordt op een vraag van een journalist wat zijn troepen doen als ze door Indonesiërs worden beschoten, dat er dan teruggeschoten wordt en dat dan ook wel eens de demarcatielijn wordt geschonden. Hij voegt daar grimmig aan toe, en het illustreert zijn

stemming: „U moet goed begrijpen, ik ben commandant van een leger en geen directeur van een schiettent.”

Boycot

In het najaar van 1948 zijn belangrijke contingenten Nederlandse troepen toe aan aflossing. Tegelijkertijd echter wordt al druk gespeculeerd over de noodzaak van een nieuwe politionele actie. Spoor redeneert dat daar maar niet te lang mee gewacht moet worden nu hij nog op volle sterkte kan opereren.

Op 19 december 1948 gebeurt het onvermijdelijke: de tweede politionele actie begint. De republikeinse leiders, Soekarno, Hatta en de anderen, worden de eerste dag al in Djokja gearresteerd. Nagenoeg de hele wereld spreekt binnen enkele dagen zijn afschuw uit over dit nieuwe massale gewapende optreden. Nederland wordt in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties veroordeeld en krijgt de opdracht de opmars tegen de Republiek onmiddellijk te staken en de nationalistische leiders vrij te laten. Amerika staakt als drukmiddel de Marshall-hulp, die dan nog vrij essentieel is voor de wederopbouw van Nederland. Een groep Aziatische landen, waaronder het net onafhankelijke India, maar ook Australië, kondigt een economische boycot af om de Nederlandse belangen in Indonesië te schaden. Ook komt er een internationaal wapenembargo tegen Nederland. Nog een tegenvaller is dat de regering van de zo moeizaam opgebouwde deelstaat Oost-Indonesië tegen de verwachting in

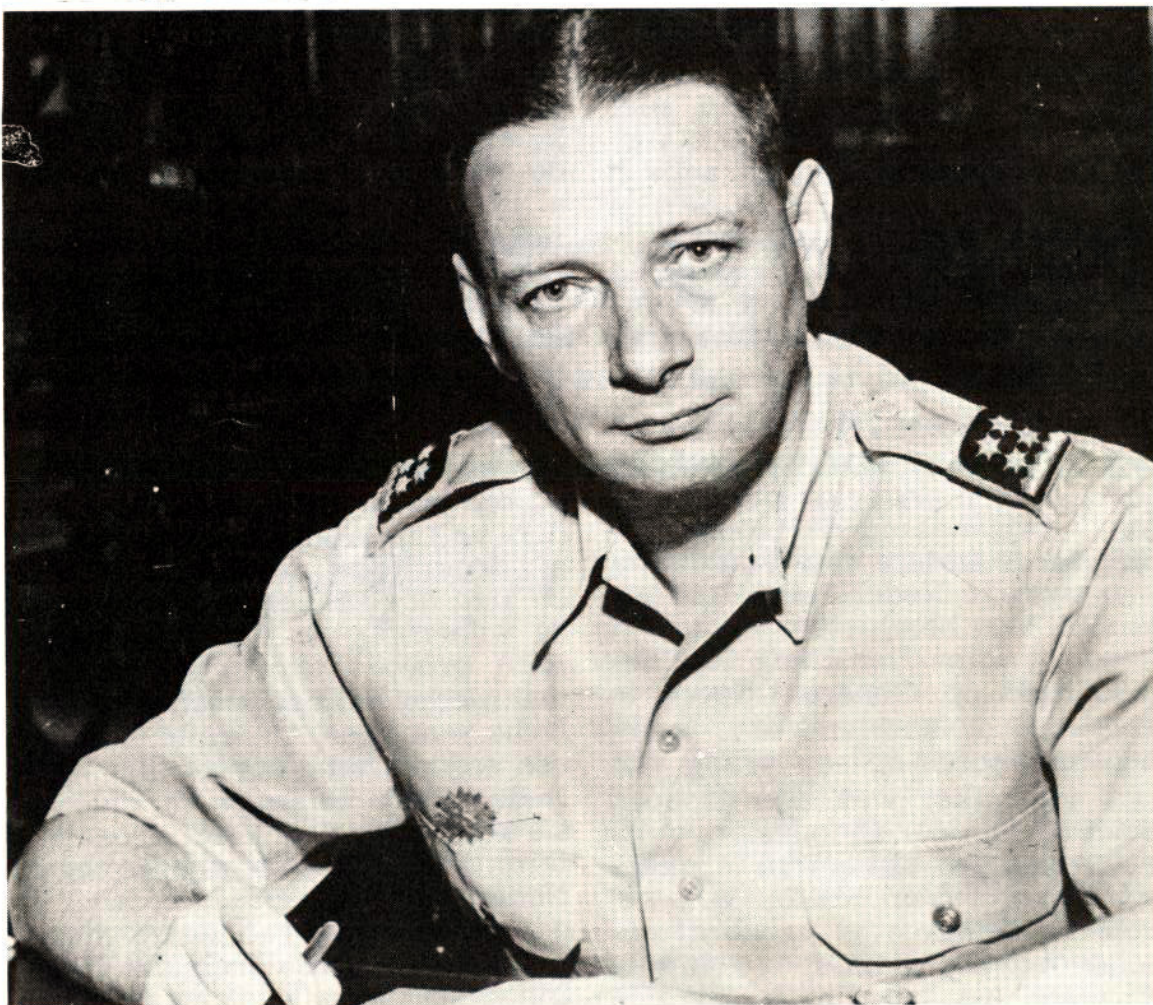
de nieuwe Nederlandse militaire actie veroordeelt.

Terwijl Soekarno, Hatta en de andere republikeinse leiders op Sumatra zitten geïnterneerd, houden Nederlandse militairen overal 'zuiveringsacties'. Bij tal van commandanten heerst grote verbittering dat ook nu weer de zaak niet volledig 'afgemaakt' kan worden. Ook Spoor zelf voelt zich door Den Haag volkomen bedrogen. Denkbeelden binnen de strijdkrachten om dan maar het recht in eigen hand te nemen en zich van de 'stompzinnige besluiten van Den Haag' niets aan te trekken, zijn in die tijd geen uitzondering.

Volgens een naaste medewerker van Spoor werden suggesties van commandanten tijdens stafbijeenkomsten om zoiets te doen door Spoor altijd onmiddellijk de kop ingedrukt, maar begrip had hij er wel voor. Hij zei vaak, volgens deze zelfde bron: „Nee, dat kan ik niet doen, ik ben geen Chinese roverhoofdman.”

In april gaan onder grote internationale druk Nederlandse en Indonesische vertegenwoordigers weer met elkaar praten in een poging een definitieve oplossing te vinden. Een belangrijk struikelblok is de structuur die de nieuwe staat moet krijgen. Nederland streeft

Luitenant-generaal S. H. Spoor

naar een federale opzet, waardoor de overheersende tendensen van de republikeinen, die een eenheidsstaat willen, moeten worden ingeperkt.

Intussen is op West-Java een beweging op gang gekomen van Soendanezen, die hun in 1947 zelf uitgeroepen deelstaat Pasoendan gewapenderhand tegen aanvallen en infiltraties van republikeinen willen verdedigen. Ze doen een beroep op de voormalige commandant van het Korps Speciale Troepen, Raymond Westerling, die enkele maanden tevoren zijn ontslag heeft genomen uit militaire dienst. Ze vragen Westerling steun bij het opzetten van zelfverdedigingsorganisaties. Hij gaat op dat verzoek in. Het is echter niet eenvoudig om aan wapens te komen. Volgens zijn eigen verhaal ziet de ambtelooze burger Westerling generaal Spoor nog regelmatig en onder vier ogen. Spoor en Westerling hadden wederzijds respect voor elkaar.

Dat wordt, wat generaal Spoor betreft, bevestigd door zijn weduwe, mevr. H. T. Spoor-Dijkema en door zijn voormalige ritmeesteradjutant R. L. Smulders. Die ontmoetingen van Spoor en Westerling zouden hier niet ter sprake zijn gekomen als de laatste daar niet zulke interessante dingen over vertelt (helaas niet te controleren) en er niet aantoonbaar pogingen zijn gedaan om met medewerking van, of ten behoeve van Westerling wapens te kopen in Singapore.

Het moet op of omstreeks 7 februari 1949 zijn geweest dat de twee een informele bijeenkomst hadden in Batavia. Westerling vertelt Spoor openlijk waar hij mee bezig is. Over zijn transportonderneming die goed loopt, maar ook over die zelfverdedigingsgroepen die hij ter bescherming van de

President Soekarno

Drs. Mohammed Hatta

Pasoendan aan het organiseren is. Spoor toont zich, zo vertelt Westerling, behoorlijk teleurgesteld dat hij nu weer door 'die politieke-lingen in Den Haag' gedwars-boemd wordt. „Op een gegeven moment,” vertelt Westerling, „vroeg de generaal mij wat de re-actie van het leger zou zijn als hij

Nederlandse patrouille langs spoorbaan

de macht in Indonesië zou overnemen. Ik keek daar wel wat van op, maar antwoordde: het hele leger zal achter u staan, op enkele generaals na, maar die kent u ook. U kunt in ieder geval ook op mij rekenen.”

Of generaal Spoor serieus aan rebellie dacht, of dat het zomaar een opmerking was – hij had de gewoonte in intellectuele gesprekken soms wat provocerende opmerkingen te maken om zijn geest te spitsen – weet ook Westerling niet. Hij is er tijdens dat gesprek in ieder geval niet verder op ingegaan. Tijdens het volgende gesprek tussen Spoor en Westerling, ongeveer een week later, kwam Spoors opmerking voor Westerling in een concreter perspectief te staan.

Op die tweede bijeenkomst vraagt Spoor aan Westerling, zo vertelt de laatste, of hij in staat en bereid is in Singapore wapens te kopen. Daar is 200.000 Straits Dollar voor beschikbaar. Westerling zegt over voldoende goede en betrouwbare Chinese contacten te beschikken om die transactie uit te voeren. Overste J. P. H. E. van Lier, chef van het bureau politieke zaken van Spoor, moet ervoor zorgen dat het geld wordt overgemaakt op de wijze die Westerling aangeeft.

Wat betreft de opmerking van Spoor over de mogelijkheid van een opstand beschikken wij uitsluitend over het woord van Westerling, maar wat betreft de wapentransactie kan Van Lier misschien iets zeggen. Met enige moeite hebben we Van Lier gevonden. Hij woont al geruime tijd om gezondheidsredenen aan de Franse Riviera. Inderdaad, hij weet nog van deze zaak af, zijn versie verschilt alleen nogal wat van die van Westerling. Van Lier zegt dat Westerling in eerste in-

stantie bij hem kwam met de mededeling dat hij geld nodig had om wapens te kopen voor Chinese bewakingstroepen die ondernemingen, waar Westerling zaken mee deed, beschermen. Dat was de Pao An Toei: „Spoor vond het goed dat hij die wapens kocht bij een Engelse dump in Singapore. Het ging om stenguns en munitie. Ik heb toen contact opgenomen met Van Hoogstraten, directeur Economische zaken. Hij ging ook over de deviezen. Die heeft ervoor gezorgd dat Westerling dat geld kreeg.”

Volgens Van Lier ging het om een veel kleiner bedrag. Vermoedelijk 20.000 Straits Dollars. Die wapens, zegt Van Lier, zijn nimmer op Java aangekomen. Vermoedelijk niet verder gekomen dan Sumatra. Er is mee gesjoemeld, dat staat voor Van Lier vast.

Rebellie

Over de mogelijkheid dat Spoor, met of zonder de wapens uit Singapore, in opstand zou willen komen, is Van Lier zeer beslist. Hij gelooft er niets van. Wel herinnert hij zich nog dat enige dagen voor de soevereiniteitsoverdracht de latere thesaurier-generaal, mr. Van Lennep, nogal paniekerig opbelde met de vraag hoe het bedrag voor de wapens uit Singapore dat hij in de boeken aantrof, tegenover de Indonesiërs moest worden verantwoord. Van Lier raadde hem aan daar niet geheimzinnig over te doen; die wapens waren nodig ter bescherming van de onderneming en dat was in het belang van de economie. Bovendien was er dat wapenembargo.

Jhr. Van Lennep, nu werkzaam in Parijs, ontkent een dergelijk telefoongesprek ooit te hebben gevoerd.

Volgens Westerling is die hele transactie nooit doorgegaan. Hij moest het geld zo spoedig mogelijk terugstorten en daarmee heeft hij nog een aardige financiële stroop geleden.

Spoors adjudant Smulders vertelt dat het tekort aan wapens een onderwerp was dat op bijna iedere stafbespreking aan de orde was. Kleine wapens, zoals stenguns en dergelijke, waren er wel genoeg. Voor bewakingseenheden van ondernemingen en zo was er zeker een tekort aan wapens. „Ik kan mij dan ook heel goed voorstellen, en meen ook dat daarover gesproken is, om voor deze niet strikt militaire bewakingsdoeleinden tweedehands wapens te kopen,” aldus Smulders, die evenmin als Van Lier in rebelse aanvechtingen van zijn chef gelooft. Mevrouw Spoor, die bereid is iedereen aan te klagen die de mogelijkheid oppert dat haar man in opstand wilde komen, weet nog wel dat haar man haar eens vertelde dat generaal Scholten op Sumatra zelf wapens maakte met zijn mensen. Dat vond Spoor prachtig.

Bij zijn laatste bezoek aan Sumatra, enige weken voor zijn dood, werd Spoor de 'geheime' wapenfabriek met trots door gen. Scholten getoond.

Mr. J. E. van Hoogstraten, inmiddels 81 jaar, verklaart bij deze zaak slechts „zeer momenteel betrokken” te zijn geweest. „Toen mij het verzoek bereikte hiervoor deviezen te verstrekken, heb ik telefonisch uitdrukkelijk aan de legercommandant persoonlijk gevraagd of dit inderdaad beslist noodzakelijk was. Spoor ant-

woordde hierop bevestigend, omdat hij de te kopen tweedehands wapens nodig had voor het leger. Hij zei deze zaak besproken te hebben met de Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon (dr. Beel) en daarvoor diens toestemming te hebben verkregen," aldus Van Hoogstraten. Om welk bedrag het ging weet hij niet meer.

Hij acht het eigenlijk niet juist deze zaak thans te publiceren, omdat hierdoor zijns inziens de bepaald verkeerde indruk zou kunnen ontstaan dat dit iets te maken zou kunnen hebben met de opstand geleid door ex-kapitein Westerling na de soevereiniteitsoverdracht in januari 1950. De algemene indruk is toch wel dat deze kwestie indertijd als een nogal geheime ambtelijke zaak werd beschouwd.

Westerling heeft de vraag van Spoor over de mate van steun van het leger in het geval van een opstand en kort daarop zijn verzoek in Singapore wapens te kopen altijd gezien als een duidelijk voornemen te rebelleren. Wij hebben niemand anders gevonden die in die tijd bij de legercommandant ook maar een spoor van openlijke rebellie heeft geconstateerd. Ook dr. Koets weet er niets van. „Spoor", zo zegt hij, „was typisch een man uit twee stukken. Hij werd verscheurd. Daarom zou het mij niet echt verbazen als er ooit nog eens een brief of aantekening van Spoor zou worden gevonden waarin hij in een zwak moment de mogelijkheid van rebellie overweegt."

In april beginnen onderhandelingen tussen Nederland en Indonesië. Delegatieleiders zijn respectievelijk de heren Van Roijen en Moh. Roem. Namens de legerleiding zit in de Nederlandse delegatie kolonel A. A. J. J. Thomson. Hij

moet er volgens scherpe instructies van Spoor op letten dat de invloed van de Republiek van Soekarno (Spoor haatte hem onder meer vanwege zijn collaboratie met Japanners), zoals die zou worden vastgelegd in de overeenkomst, tot het minimum werd beperkt. Maar toen op 7 mei de delegaties het eens werden, bleek dat al het gebied dat op de dag van het begin van de tweede politionele actie onder de invloed stond van de Republiek aan Soekarno c.s. moest worden teruggegeven. Ook zag Nederland verder af van het recht binnen de republikeinse gebied nieuwe federale staten of districten (daerahs) te stichten of te erkennen. Spoor was er helemaal kapot van dat Thomson dit had toegelaten.

Overste Van Lier citeert een uitspraak van Spoor: „Ik ben door Van Roijen op de hak genomen door het gebrek aan inzicht van Thomson." In de opvatting van Spoor was nu alles verloren en had Den Haag hem en zijn 'jongens' nog erger in de steek gelaten dan bij de gedwongen beëindiging van de eerste actie in 1947. Hij was ten einde raad. Spoor heeft ernstig overwogen niet om in opstand te komen, maar wel om zijn ontslag in te dienen. Tegelijkertijd kreeg hij tal van aanwijzingen dat het broeide onder zijn troepen, dat er opstand dreigde en hij was verantwoordelijk voor de gevolgen. Ritmeester Smulders herinnert zich dat Spoor plotseling heel eenzaam was. „Zijn vrouw zat in Nederland. Een aantal hoge officieren, die zagen dat het afgelopen was, begonnen te denken aan hun toekomst in Nederland en hebben Spoor laten vallen juist op dit cruciale moment. Ik noem dat verraad. Spoor en ik spraken die dagen veel met elkaar. Hij heeft bij

mij vaak geëmotioneerd zijn hart zitten luchten." Volgens dr. Koets was Spoor iemand die heel hard kon zijn, zo van sla-er-op en geen gedonderjaag, „maar wiens intelligentie en politiek begrip zo groot waren, dat hij heel wel inzag dat de toestand van eind '48, '49 vrij uitzichtloos was. Hij betreurde dat denk ik wel. Ik heb het idee dat hij een sterke dualistische natuur had, waar instinct en scherp ontwikkeld, rationeel inzicht met elkaar strijdig waren."

Degene die hem het naaste was, zijn vrouw, zat die dagen in Ne-

derland. Ze waren beiden hard aan een korte verlofperiode toe. Zij is vooruit gegaan met een belofte van Beel dat haar man binnen enkele weken zou volgen. Op 10 mei, dus drie dagen na 'de ramp' van de Van Roijen-Roem overeenkomst, schrijft Spoor zijn vrouw: „Ik wil je besparen de ellende van de laatste dagen met de voorlopige conferentie (bedoeld wordt de Van Roijen-Roem overeenkomst - PS), de algehele capitulatie van de Nederlandse delegatie, de gevechten die ik in mijn eentje heb moeten voeren. Ik wil je bekennen, dat ik

DRAMATIS PERSONAE

Soekarno. Indonesisch nationalistisch leider sinds de jaren twintig. Zat onder het Nederlandse koloniale bewind vele jaren gevangen. Bij het uitroepen van de Republiek Indonesia (1945) werd hij de eerste president. Benoemde zich na de onafhankelijkheid (december 1949) in de jaren vijftig tot „president voor het leven", maar werd in 1966, na een staatsgreep het jaar daarvoor, afgezet. Hij overleed als een vergeten figuur in 1971.

Ritmeester R. L. Smulders. Persoonlijk adjudant van generaal Spoor in 1948-49. Later directeur Akzo, thans directeur Memisa, Rotterdam.

Overste J. P. H. E. van Lier. Chef van het politieke bureau van Spoor.

Mr. J. E. van Hoogstraten. Hoofd van het departement van Economische zaken in het toenmalige Indonesië. Was in zijn positie verantwoordelijk voor het verlenen van deviezenvergunningen. Maakte tijdens de oorlog deel uit van het Indische gouvernement in ballingschap dat in Australië was gevestigd. Spoor en hij konden het niet erg goed met elkaar vinden.

Mr. L. J. M. Beel. KVP-politicus en oud-minister en premier (1946-48).

Eind 1948 opvolger lt. gouverneur-generaal Van Mook in Indonesië. Die functie heette toen Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon. Mr. Beel overleed in 1977.

Dr. P. J. Koets. Hoofd van het kabinet van de hoogste vertegenwoordiger van het Nederlandse gezag in Indonesië onder Van Mook, Beel en later Lovink.

Mr. J. H. van Roijen. Oud-minister van Buitenlandse Zaken (1946) en later (1949) hoofdonderhandelaar met de Indonesische Republiek. Later ambassadeur in Washington.

Moh. Roem. Indonesisch politicus en nationalist. Samen met Van Roijen schepper van de Van Roijen-Roem overeenkomst (mei 1949).

Kol. A. A. J. J. Thomson. Vertegenwoordiger van gen. Spoor bij de Van Roijen-Roem onderhandelingen.

Mgr. Willekens. Aartsbisschop van Batavia in 1948-'49.

Vaandrig C. L. Aernout. Werd onder geheimzinnige omstandigheden in 1948 in Bandung doodgeschoten. Vermoedelijk in verband met een onderzoek naar corruptie in het leger.

er kapot van ben geweest en er nog niet bovenuit ben gegroeid. Het gevecht met jezelf de boel er bij neer te smijten en aan de andere kant de mogelijkheid, de chaos af te dammen, mijn soldaten eruit te halen, niet te deserteren van hen, die niet wegg kunnen. Het hele gedoe is walgelijk, een ander woord kan ik er niet voor vinden. Het niet doorgeven aan de Nederlandse regering van het door mij opgestelde advies, het misbruik maken te eigen bate van de door mij aangevoerde motieven en deze door „omkering” als winstpunten te gebruiken voor de aanvaarding van het tractaatje, de intens miselijke toespraken en persinterviews. Het politieke gekonkel. Wat een maatschappij en wat een leven.”

Consequenties

In een brief aan zijn vrouw vier dagen later merkt Spoor onder meer op dat ze in Den Haag beter eerst een bepaalde beleidslijn hadden kunnen uitstippelen voor er opnieuw tot een politionele actie werd besloten. „Als je de telegrammen uit Den Haag ziet, dan sla je de handen in elkaar.(...) Je kunt je voorstellen, wat een miselijke strijd ik tegen mezelf heb moeten voeren om niet eveneens het bijltje erbij neer te gooien. Het kostte mij een half uur om intellectueel te zien, wat mijn taak is en welke weg ik moet gaan. Het kostte mij echter een halve week, voor ik de spirit kon opbrengen en vrede in mijzelf kon vinden om ook inderdaad die weg te gaan. Ik kan en mag onder deze omstan-

digheden niet deserteren van mijn troepen, die toch al zo diep in de prak zitten en naar mij opkijken.

Smijt ik de boel erbij neer, dan geeft dat afschuwelijke consequenties met de meest ellendige risico's voor de mannen zelf en dat mag ik niet doen.” En Spoor eindigt deze brief met de opmerking dat het geen prettig gevoel is de generaal te zijn van een politiek verslagen leger.

Mevrouw Spoor, die bovenstaande brieven indertijd afstond voor publikatie in het boek over haar man, getiteld „Spoor, onze generaal” door Ton Schilling (1953), is er vast van overtuigd dat haar man door zijn optreden een algehele opstand van de strijdkrachten, met name bij het Knil, heeft kunnen voorkomen. Half mei maakte Spoor een rondreis langs een aantal onderdelen op Java en Sumatra om de gemoederen wat te kalmeren. Het had effect.

Een man waar Spoor in die uiterst moeilijke dagen vol vertwijfeling en eenzaamheid veel steun van heeft ondervonden was aartsbischop Willekens van Batavia. Spoors adjudant, ritmeester Smulders, vertelt dat op een dag zijn chef terugkwam van een gesprek met Willekens voor wie hij veel respect had, en zei: „Ik blijf aan, ik leg me erbij neer.” Spoor was niet katholiek.

Het moet vrijdag 20 mei geweest zijn, in de middag, dat Spoor en Smulders bij de bekende Jachtclub van Tandjong Priok (haven van Jakarta) zitten te eten. Ze drinken er een glaasje wijn bij. Ze zijn praktisch de enige gasten op dat tijdstip. Twee dagen later, als Van Lier toevallig op zondag nog even op Spoors kantoor moet zijn, treft hij daar de legercommandant in een niet erg florissante toestand aan. Spoor voelt zich helemaal niet

goed. Klaagt over hevige hoofdpijn alsof hij een kater heeft, terwijl hij toch nauwelijks gedronken heeft. De volgende dag wordt generaal Spoor gevelde door een hartinfarct; anderen spreken van een embolie. Ook Smulders is kort na het etentje in Priok zeer ernstig ziek geworden. Hij beschrijft het zelf als een soort tyfus. „Later heb ik gehoord dat ik vier dagen in een coma heb gelegen. Ze hadden me eigenlijk al opgegeven. Ik herinner me niets van die dagen,” zegt Smulders.

Generaal Spoor overlijdt op woensdag 25 mei. Iedereen is er kapot van. De mensen die de legercommandant dagelijks hebben meegemaakt, zijn niet al te verwonderd dat, gezien de enorme spanningen die hij te verwerken had – hij sliep nog maar weinig en had soms nachtmerries over 'die schoften in Den Haag' – een hart-

aanval hem trof.

Anderen echter geloven niet in een natuurlijke dood. Ex-kapitein Westerling, die op dit punt nog steeds niet helemaal het achterste van zijn tong wil laten zien, is er heilig van overtuigd dat de generaal door Nederlanders is vergiftigd. Zijns inziens waren er drie groepen die belang hadden bij Spoors dood: de Soekarno-aanhangers van de Republiek, politieke groepen in Den Haag en de belanghebbenden van de zogeheten affaire-Aernout. Die laatste zaak ging over de dood van de vaandrig C. L. Aernout, die in februari 1948 even buiten Bandoeng onder nogal mysterieuze omstandigheden werd doodgeschoten. Hij zou uit de weg zijn geruimd, omdat hij bezig was een groot corruptieschandaal binnen het leger te onderzoeken. Spoor heeft die zaak door verschillende mensen laten onderzoeken.

Afsluitende besprekingen in de Trèveszaal op het Binnenhof, met de voorlopige Federale Regering van Indonesië. V.l.n.r.: prof. mr. C. P. M. Romme, prof. Hoesein Djajadiningrat, mr. W. F. Schokking, dr. L. J. M. Beel, mr. J. R. H. van Schaik, minister-president W. Drees en mr. E. M. J. A. Sassen

Ook door Westerling na diens ontslag uit de militaire dienst. Daarbij valt op dat zeer veel mensen die bij het onderzoek betrokken waren op nogal onverklaarbare manier de dood vonden. Ook Westerling zegt in die onderzoeksperiode slechts door zijn eigen instinct en geluk een mogelijke aanslag op zijn leven te hebben kunnen vermijden.

Smulders is op zijn aanvankelijke mening dat vergiftiging onzin zou zijn, teruggekomen. „Toen ik later”, aldus Smulders, „terug in Nederland nog eens terugdacht aan het feit dat Spoor en ik allebei zo vreselijk ziek zijn geworden na dat etentje en ik over de mysterieuze dood van die anderen hoorde, ben ik toch weer gaan twijfelen. Ik sluit het niet uit dat er een poging is gedaan ons te vergiften. Ik ben er toen net doorgekomen, maar Spoor, wiens gezondheid door dat harde werken en de psychische druk behoorlijk ondergraven was, zou eraan bezwijken kunnen zijn.”

Ook Van Lier sluit vergiftiging niet helemaal uit, maar vele ande-

re direct betrokkenen, onder wie zijn vrouw, Koets en Spoors toenmalige lijfartsen, wijzen alle Indianenverhalen over moord en vergiftiging radicaal van de hand. Feit blijft dat er nimmer sectie op Spoors lichaam is verricht.

Twee dagen voor zijn dood wordt Spoor nog bevorderd van luitenant-generaal tot generaal. Postuum krijgt hij de Militaire Willemsorde voor moed, beleid en trouw. Chef-staf generaal-majoor Buurman van Vreeden volgt Spoor op.

Koets, Smulders en ook zijn vrouw zouden graag zien dat er een goede biografie van deze zeer unieke en bijzondere generaal zou verschijnen. Veel gegevens over zijn tijd in Indonesië, waaronder zijn agenda, waarin misschien ook zijn afspraken met Westerling zijn terug te vinden, bevinden zich in een grote kist in de kelder van mevrouw Spoor. Ze heeft nog steeds niet de tijd en de moed gevonden om die gegevens uit te zoeken. Wie weet wat er dan nog voor verdere interessante zaken over deze fascinerende generaal aan het licht komen.

Fameuze resultaten op Zuid-Celebes

Het militaire standrecht van Raymond Westerling

Kapitein Raymond Pierre Westerling is, sinds hij door zijn omstreden optreden in Indonesië in Nederland (maar ook daarbuiten) in de belangstelling kwam te staan, eigenlijk nooit meer helemaal uit het nieuws geweest. Zo kreeg hij onlangs weer aandacht vanwege zijn inzet voor de oud-militairen van het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (Knil) die nog steeds achterstallige soldij over de oorlogsjaren van de staat eisen. Hij heeft positief gereageerd op een recente suggestie uit Indonesië om naar dat land te komen en terecht te staan voor zijn daden, met name zijn harde optreden bij de pacificatie van Zuid-Celebes in 1946 en 1947. Sinds kort zijn de voornaamste documenten over die periode vrijgegeven voor publikatie. Deze documenten werpen, naast verklaringen van mensen die Westerling daar indertijd hebben meegemaakt alsmede diens eigen verhaal, een nieuw en voor sommigen een wellicht wat ander licht op de gebeurtenissen die de geschiedenis zijn ingegaan als 'De Zuid-Celebes-affaire'.

Het verzet moet worden onderdrukt, in het belang van land en volk, dat door alle bestuursambtenaren unaniem als volslagen geterroriseerd wordt beschreven. En het onderdrukken zal op korte termijn hebben te geschieden wil men voorkomen dat inmiddels het land economisch te gronde wordt gericht door de onverantwoordelijke bendeleiders." Dit is een relevante passage uit het politiek verslag van Lion Cachet, resident van Zuid-Celebes, gedateerd 2 december 1946. Het rapport is gericht aan luitenant-gouverneur-generaal H. J. van Mook.

In Batavia maakt men zich dan al enige tijd grote zorgen over de situatie op Zuid-Celebes waar Javaanse nationalistinnen infiltreren om de invloed van de op 17 augustus 1945 uitgeroepen Republiek Indonesia ook in de 'buitengewesten' te vergroten. Overwogen wordt om voor de gebieden waar de situatie het ernstigst is de staat van oorlog en beleg af te kondigen. Van Mook doet dat op 11 december. Die maatregel valt bijna samen met de aankomst van luitenant Raymond Westerling en zijn Depot Speciale Troepen (DST) op Celebes. Hij is enkele weken eerder door kolonel E. Engles gevraagd met zijn groep, die pas een paar maanden onder Westerlings leiding wordt getraind, naar Zuid-Celebes te gaan „voor verdere oefening". Westerling: „Ik ben altijd iemand die wil weten waar hij naar toe gaat. Ik heb toen een ploegje van een man of tien naar Zuid-Celebes toegestuurd als zogenaamde kwartiermakers. Daar tussen zaten drie of vier man van mijn eigen inlichtingendienst." Westerling krijgt bij aankomst in

Makassar van de plaatselijke commandant, kolonel H. J. de Vries, te horen dat hij tot kapitein bevorderd is. Hij is dan 27 jaar oud en spreekt het Nederlands met een sterk Turks accent vanwege zijn jeugd in Istanboel. Hij is mohammedaan. Westerling trekt zich drie dagen lang terug om alle rapporten, ook die van zijn eigen spionnen, uitgebreid te bestuderen. Hij komt tot de conclusie, zo deelt hij De Vries mee, dat de invoering van het standrecht de enige effectieve methode is die bovendien onder de Indonesische bevolking het kleinste aantal slachtoffers zal eisen. Hij wil uitsluitend „criminele elementen" liquideren in aanwezigheid van de dorpsbevolking, zodat zij kunnen zien dat deze mensen voorgoed zijn uitgeschakeld en geen wraakacties kunnen ondernemen, zoals tot dan steeds is gebeurd. „Gezonde nationalistinnen" wil Westerling vrijuit laten gaan zolang ze de eigen bevolking niet terroriseren. De Vries gaat met Westerlings plannen akkoord, maar hij krijgt het dringende verzoek mee „het zo veel mogelijk beperkt te houden."

Westerling stelt zichzelf de voorwaarde dat bij zijn tweede actie de houding van de bevolking al moet zijn veranderd, anders is het hele plan waardeloos. Hij stuurt spionnen uit die opgaan in de bevolking en van elkaars bestaan niet afweten. Hun informatie wordt met elkaar vergeleken en zo wordt bekend wie de 'bandieten' zijn en wie de nationalistinnen. Vervolgens wordt het desbetreffende dorp omsingeld en moet de hele bevolking aantreden. De 'criminelen' worden er uitgehaald en ter plekke doodgeschoten. Dat zijn er bij de eerste actie al meteen 46. Van iedere operatie wordt volledig ver-

slag uitgebracht aan De Vries. Het gaat goed, bij de tweede actie wijst de bevolking zelf al de mensen aan.

Legenden

Over het algemeen treedt Westerling uitsluitend met zijn eigen mensen op, bij elkaar 123 man. De al lang gepensioneerde kolonel Breemhouwer is in die tijd verbonden aan de militaire territoriale staf van De Vries. Hij maakt enkele van de acties van Westerling mee. „Wat ik zag was inderdaad dat Westerling vaak persoonlijk mensen executeerde. Ik vond dit niet in overeenstemming met wat we gewend waren. Maar als je keek naar het resultaat, dat was uitstekend, fameus. Ik heb hem ook dikwijls meegemaakt in de soos van Makassar. Hij was een Rudolf Valentino. De vrouwen waren gek op hem. Westerling zong vaak populaire schlagers. Hij had een prachtige stem.”

Westerling kon, volgens Breemhouwer, behalve erg gezellig ook keihard zijn. Hij heeft eens een Indonesiër op de veranda van de soos dwars door zijn kop geschoten. Volgens Westerling ging het om een man die spioneerde voor de nationalist en een waarschuwing om voorgoed uit de soos te verdwijnen in de wind had geslagen. Als het Depot Speciale Troepen (DST) een paar weken bezig is schrijft hoofdamtenaar mr. B.J. Lambers zijn hoogste chef in Batavia, procureur-generaal mr. H. W. Felderhof, een enthousiaste brief over de „fantastische resul-

taten” van Westerlings campagne. „Deze resultaten zijn waarschijnlijk voor een deel toe te schrijven aan de bijzondere persoonlijkheid van kapitein Westerling en de bijzondere samenstelling van de groep onder zijn commando. Om de persoon van kapitein Westerling formeerden zich nu reeds – drie weken na zijn komst – legenden en verhalen,” meldt Lambers. „Zijn groep,” zo gaat Lambers verder, „is sterk gedisciplineerd in zijn optreden, schijnt zich nimmer aan plundering schuldig te maken en zeer goed met de bevolking om te gaan.” Dat waren in die tijd blijkbaar allemaal heel bijzondere zaken voor Nederlandse militairen! Lambers is tot de overtuiging gekomen dat Westerlings methode van snelle berechting en executie ter plaatse een goed middel is.

Even later gaat zijn juridische geweten knagen en merkt hij op: „Theoretisch zou men tegen kunnen werpen, dat een dergelijk onderzoek als vooronderzoek voor een latere berechting zou kunnen worden beschouwd en de schuldigen als verdachten aan de bevoegde autoriteiten zouden kunnen worden overgeleverd. (...) Niettemin is deze gehele werkwijze formeel niets anders dan moord.”

Maar hij vindt wel dat die verdedigbaar is. Lambers komt dan met een voorstel om 'deze formele moord op een legaal niveau te brengen.' Hij stelt voor een bijzondere krijgsraad te vormen op grond van art. 33 dat geldt voor de Staat van Oorlog en Beleg (SOB). Daar zou Westerling dan de eerste president voor kunnen zijn en onder de leden van de raad zou minstens een Indonesiër moeten zijn, oppert hij. Er zijn volgens hem maar twee oplossingen: de huidige methode wordt gestopt of men

voert een struisvogelpolitiek. Tenslotte signaleert Lambers een aspect dat later een belangrijk punt van discussie gaat worden. Hij vindt dat elk ander legeronderdeel zich van soortgelijke acties als die Westerling toepast, zal moeten onthouden. „Deze methodes zijn besmettelijk en niet bij iedereen in even goede handen,” waarschuwt hij.

Standrecht

Intussen gaat Westerling op zijn manier rustig door met het 'pacificeren' van Zuid-Celebes. „Als ik zo'n gebied omsingeld had dan scheidden we de vrouwen en kinderen van de mannen. Vaak lieten we alleen de mannen aantreden.

Kapitein R. P. Westerling

Eerst werd er dan een redevoering gehouden in het plaatselijk dialect en gezegd wat ik, de 'topi merah' (rode baret, van de Britse commando's) van plan was te doen. Dan lieten we de mensen een eed afleggen op de Koran en plechtig verklaren dat het extremisme uitgeroeid moest worden. Ik op mijn beurt verklaarde dat ik zuivere nationalistten altijd zou respecteren. Vervolgens werden de extremisten eruit gehaald en na overleg met de bevolking wel of niet doodgeschoten. Daarbij hielden we altijd rekening met de plaatselijke *adat*. Men heeft de uitvoering van het standrecht vaak proberen af te schilderen als een soort contra-terreur. Dat was het niet. Het was de enige manier om het vertrouwen van het volk terug te krijgen. Ik had ook voor mijn eigen troepen zeer strenge wetten en gedragsregels ingevoerd. Mijn soldaten mochten niet eens over de akkers lopen. Ze moesten de bezittingen van de bevolking respecteren.

„Op Celebes heeft niemand van mijn jongens zich misdragen, behalve dat geval in het noorden (bij Galoeng-Galoeng-PS), met die vuurpaniek. Onder de officieren was er één van de DST. Het was een onderluitenant. Hij is onmiddellijk na die afschuwelijke schietpartij uit de DST gezet en naar Java gezonden. De aanleiding was dat drie ongewapende jongens van mij in een hinderlaag liepen – ze bleken toch nog te onervaren – en doodgeschoten werden. Toen is er wraak genomen. Dat had nooit mogen gebeuren en het was ook niet gebeurd als ik daar toen het commando had gevoerd”.

Op 17 januari '47 schijft de auditeur-militair te Makassar, mr. A. G. Veldhuis, aan procureur-gene-

raal Felderhof te Batavia. Hij voert aan dat herstel van rust en orde onmogelijk uitsluitend aan kapitein Westerling kan worden overgelaten. Het komt hem 'niet meer dan billijk voor' dat ook aan Knil-militairen een zekere straf-feloosheid wordt gewaarborgd, omdat het leger nu al wordt beticht van 'slapheid'.

Veldhuis heeft al een zekere kapitein Horsthuis toegestaan dezelfde methodes te gebruiken als Westerling, maar gewaarschuwd dat excessen bestraft zullen worden. Felderhof vraagt eerst advies aan Lambers voor hij Veldhuis antwoordt. Lambers reageert met „er is nu al gebeurd wat ik in mijn nota vreesde”. Felderhof stuurt Veldhuis een telegram. Hij moet zich ten aanzien van de uitbreiding van het standrecht van een standpunt onthouden, want dat betekent immers verantwoordelijkheid nemen voor militaire acties en dat kan niet. Felderhof neemt zich voor over deze zaak direct contact op te nemen met de commandant.

Intussen is de kwestie van het invoeren van het standrecht doorgedrongen tot luitenant gouverneur-generaal dr. H. J. van Mook en enkele departementshoofden. Van Mook is op de zaak gewezen via een brief van mr. Tadjoeeddin Noor, de voorzitter van het kersverse parlement van de deelstaat Oost-Indonesië. Van Mook schrijft daarover onder meer aan dr. P. J. A. Idenburg, directeur-generaal algemene zaken. In zijn antwoord blijkt Idenburg nogal onder de indruk te zijn van Westerlings methode. Zijn inlichtingen komen voornamelijk van Felderhof.

Idenburg gaat in zijn brief aan Van Mook in op het voorstel van Lambers het standrecht een wettelijke grondslag te geven. Hij

voelt er niets voor en geeft er de voorkeur aan de slachtoffers van dit soort acties te beschouwen als mensen „gedood tijdens militaire actie”. Het is 27 januari als Felderhof het tijd vindt om zelf Van Mook eens te gaan inlichten. Hij is van mening dat het „stellig niet aanvaardbaar” is als ook anderen de methode-Westerling gaan toepassen. Hij vreest op grond van een aantal argumenten – hij noemt met name het ontstaan van „een zekere jalousie de métier” – dat deze Knilmensen niet de vereiste zelfbeheersing kunnen opbrengen. Maar Westerling en zijn groep mogen van hem wel doorgaan met de toepassing van het standrecht.

Tadjoeddin Noor heeft in zijn brief aan Van Mook de eis gesteld het standrecht in te trekken en zijn vriend, de ex-datoe van Soepa, die hij beschrijft als 'de zuiverste vorstentelg uit Zuid-Celebes', die door Westerling gevangen is genomen, vrij te laten of naar Batavia over te brengen. Vermoedelijk op grond van Noors aandringen besluit Van Mook een eind te maken aan Westerlings acties. Hij schrijft een felle brief aan Idenburg en concludeert dat „aan de wijze van optreden van het Depot Speciale Troepen op de kortst mogelijk termijn een einde moet komen”. De kern van zijn brief luidt: "Het is duidelijk dat dergelijke methoden, die ten nauwste verwant zijn met de Deutsche en de Japansche, slechts onder de meest dringende omstandigheden nog enige verontschuldigen kunnen vinden”.

„Uit de rapporten kan ik niet opmaken (om welke rapporten het hier gaat is niet goed duidelijk – PS) dat zij tot een beperking van het aantal slachtoffers leiden, integendeel, bij acties van het DST

zijn deze getallen steeds zeer hoog. Bovendien bestaat de kans, dat op deze wijze het niet de extremisten, doch de minder fanatieke nationalisten treft en daardoor de mogelijkheid van een scheiding der geesten eer tegenwerkt dan bevordert”.

Aristocratie

Met die laatste opmerking drukte Van Mook zijn vrees uit dat de nieuwe deelstaat Oost-Indonesië, die op de in december 1946 op Bali gehouden conferentie definitief was geworden, door de acties van Westerling zou worden ondergraven en dat daarmee Van Mooks troetelkind, de federale opzet van Indonesië, in gevaar zou komen. De gouverneur-generaal ging er ogenschijnlijk vanzelfsprekend van uit dat alle militaire excessen die hem worden gemeld door mr. Noor en wellicht anderen, door Westerling en zijn DST worden gepleegd.

Westerling vertelt nu, toentertijd weinig op te hebben gehad met de meeste politieke figuren van de nieuwe deelstaat die bijna allemaal behoorden tot de plaatselijke aristocratie. Premier Nadjamoddin Deang Melawa vertrouwde hij al helemaal niet. Deze had de reputatie een groot smokkelaar te zijn.

Idenburg pleegt de volgende dag (31 januari) al overleg met onder anderen procureur-generaal Felderhof en chef-staf generaal-majoor Buurman van Vreeden. Ook auditeur-militair Veldhuis is daarbij aanwezig. Deze pleit ervoor de staat van oorlog nog even te handhaven, omdat "de precaire situatie ter plaatse nog maar ten dele is opgeklaard”.

Westerling is inmiddels zover dat hij in iedere kampong een zelfverdedigingskorps kan oprichten. De mensen worden uitgerust met slagwapens en speren, maar als ze op een mogelijke aanvaller een vuurwapen veroveren mogen ze dat houden als ze het officieel laten registreren. Van deze zogeheten paronda's maakt ook president Lion Cachet in zijn politiek verslag geestdriftig gewag.

Het gevolg van de bijeenkomst van de 31ste is dat Idenburg een te zijner beschikking staande assistent-resident, dr. L. T. Graf, naar Zuid-Celebes stuurt om te luisteren naar de klachten van wat heet 'vooraanstaande Indonesische figuren'. Volgens Moehtar Luthfi, die de functie heeft van adviseur voor Islamitische Zaken Grote Oost, maken de militairen zich schuldig aan "het neerschieten van personen zonder vorm van proces, het op gruwelijke wijze ter dood brengen van verdachten, het beroven van lijken enz., in het kort

gezegd moord en roof op grote schaal", zo rapporteert dr. Graf. Ook andere vooraanstaande Indonesiërs die Graf op advies van Luthfi bezoekt komen met de vreselijkste verhalen. En allen stellen Westerling verantwoordelijk voor deze wandaden en militaire excessen. Premier Nadjamoeddin laat Graf weten de verhalen van zijn landgenoten over excessen als juist te beschouwen. Een voorstel van hem aan resident Cachet en kolonel De Vries om gezamenlijk een onderzoek in te stellen, stuit op een weigering van de commandant.

Eén van de mensen die op Celebes een eigen uiterst bloedige variant van de 'methode-Westerling' toepast is majoor J. Stufkens, plaatselijk militair commandant te Pare-Pare.

Ook hij hanteert driftig het standrecht. De Indonesiër Sjech Hasan bin Ahmad Alamoedi is op 14 januari (1947) in Pare-Pare getuige van de openbare executie van 23

personen. Stufkens houdt na afloop een korte toespraak tot de notabelen en zegt in het Maleis: „Indien iemand zegt dat ons optreden verkeerd is, dan is hij een vijand van het leger. Indien iemand om opheldering komt vragen, dan geef ik die opheldering.” Stufkens is niet de enige die Westerling naar de kroon wil steken. Datgene waarvoor mr. Lambers van meet af aan gewaarschuwd heeft, gebeurt nu op vrij grote schaal en velen (inclusief Van Mook) schui-

ven het Westerling en zijn mensen in de schoenen.

Op 22 februari, drie weken na Van Mooks felle brief, grijpt legercommandant generaal S. H. Spoor in en schrijft aan Van Mook. Spoor vindt het „niet langer verantwoord aan de betrokken troepencommandant die vrijheid van handelen te geven, waardoor zij – zoals onder de aanvankelijke omstandigheden noodzakelijk werd geoordeeld – over de bevoegdheid beschikken in voorkomend geval

DRAMATIS PERSONAE

Lion Cachet - Resident van Zuid-Celebes in 1946-47.

Dr. H. J. van Mook - Lt. Gouverneur-generaal in Indonesië van 1945-48.

Kol. H. J. de Vries - Territoriaal commandant van Borneo en de Groote Oost van 1946 tot begin 1947.

Overste Breemhouwer - In 1946-47 behorende bij de staf van kol. De Vries in Makassar, hoofdstad van Celebes.

Mr. B. J. Lambers - Hoofdambtenaar ten dienst van de procureur-generaal in Makassar in 1946-47.

Mr. H. W. Felderhof - Procureur-generaal in Batavia 1946-47.

Mr. A. G. Veldhuis - Auditeur-militair in Makassar 1946-47.

Mr. Tadjoeeddin Noor - Advocaat te Makassar en vanaf eind 1946 voorzitter parlement deelstaat Oost-Indonesië.

Dr. P. J. A. Idenburg - Directeur-generaal van Algemene zaken te Batavia vanaf 1946.

Ex-datoe van Soeppa - Aristocraat en 'vorstentelg' in Celebes. Begin 1947 geëxecuteerd (verdrongen) door Westerlings troepen op Celebes.

Generaal-majoor D. Buurman van Vreeden - Chef-staf Nederlandse leger in Indonesië. In mei 1949 opvolger van generaal Spoor als legercommandant.

Nadjamoeddin Daeng Melawa - premier van de in december 1946 gevormde deelstaat Oost-Indonesië. Behorende tot de aristocratie.

Dr. L. T. Graf - assistent-resident ter beschikking van dr. Idenburg.

Moechtar Luthfi - adviseur voor Islamitische Zaken Groote Oost.

Majoor J. Stufkens - plaatselijk militair commandant in Pare-Pare, Zuid-Celebes (1946-47).

Sjech Hasan bin Ahmad Alamoedi - lid van de plaatselijke aristocratie op Zuid-Celebes.

Prof. mr. K. L. J. Enthoven - directeur van Justitie en lid kabinet-Van Mook. Leidde onderzoekscommissie betreffende 'wandaden' van Nederlandse militairen op Zuid-Celebes in het tijdvak 5 december 1946 tot 5 maart 1947.

Kahar Muzakkar - plaatselijk commandant Indonesische troepen Zuid-Celebes.

DST - Depot Speciale Troepen. Later KST, Korps Speciale Troepen onder commando van kapitein Westerling van oktober 1946 tot november 1948.

Generaal S. M. Spoor - legercommandant Nederlandse troepen in Indonesië van 1946-1949. Voordien (in oorlogstijd te Australië) hoofd Militaire Inlichtingendienst (Nefis).

'snel recht' te plegen". Spoor ziet in dat dergelijke toegekende bevoegdheden kunnen ontaarden in „misbruik van macht, met alle ethische en politieke gevolgen van dien”.

Hij instrueert De Vries er een eind aan te maken en te zorgen dat Westerling en zijn DST zo snel mogelijk naar Java terugkeren.

Op 5 maart vertrekken ze. In die drie maanden heeft Westerling elf operaties geleid. Daarbij zijn volgens een schriftelijke verklaring van kolonel De Vries 800 Indonesiërs gedood, van wie 300 voor het vuurpeloton. Door toedoen van andere Nederlandse militairen (Knif) werden in die periode 1.200 tegenstanders gedood.

Wat zegt Westerling 33 jaar later zelf over die excessen? „Kijk, niemand, behalve ik, had het recht om het standrecht uit te voeren. Maar later, toen ze zagen dat het fenomenaal werkte, toen zijn vier andere officieren – ik noem hun namen liever niet – zonder dezelfde discipline van hun eigen troepen zoals ik die had, die methode gaan toepassen. Toen liep de zaak onmiddellijk uit de hand. Toch kan ik me voorstellen, dat buitenstaanders de methode die ik toepaste 'beestachtig' vinden. Maar als je er dieper op ingaat, dan hebben juist deze methodes een grote menselijke achtergrond. Ik heb heel vaak teruggekeken en nagegaan of ik fout heb gehandeld. Ik geloof van niet. Bij iedere executie heb ik mij wel degelijk gerealiseerd wat ik deed.”

Dr. P. J. Koets, directeur van het kabinet van Van Mook, kan zich die affaire-Westerling nog goed herinneren. Westerling zelf heeft hij nooit ontmoet. Wel heeft hij beslissende bemoeiing gehad bij het zoeken van een geschikte man (in 1948) die een commissie moest

leiden om de affaire Zuid-Celebes te onderzoeken. „Ik herinner mij dat, om het zacht te zeggen, de legerleiding daar niet erg enthousiast over was. Ik heb toen bij Van Mook bepleit professor Enthoven als voorzitter te nemen. Hij was directeur bij justitie en een van de leden van Van Mooks kabinet. Een Indische jongen. Wat ik in zekere zin ook belangrijk vond. Een heel scherpzinnig jurist en een nobel en oprecht man, van wie ik zeker wist dat hij de boel niet zou vergoelijken of in de doofpot stoppen. Enthoven is het toen geworden.”

Mr. K. L. J. Enthoven kwam tot de conclusie dat Westerling niet de 'bloedhond' was, waar velen hem voor hielden. Er waren wel afschuwelijke dingen gebeurd die absoluut niet goed te praten waren. „Enthoven noemde toen een naam,” aldus Koets, „van een vent wiens smoel ik nog voor me zie, maar wiens naam ik god zij dank ben vergeten. Vermoedelijk verdrongen. Een echte wreedaard, die

Dr. P. J. Koets

het standrecht toepaste, op een manier die absoluut niet door de beugel kon."

In een commentaar op het rapport-Enthoven gericht aan Van Mook schrijft Spoor de indruk te krijgen dat Westerling dit noodrecht heeft gehanteerd... „op een harde, doch consequente wijze, en dat geenszins door deze officier in het 'wilde weg' slachtoffers zijn gemaakt om als het ware een contraterreur onder de bevolking in te stellen. Dit kan alleen gebeuren door een man als Westerling, een man die zowel qua instelling als begrip voor de taak waarvoor hij werd gesteld, over uitzonderlijke kwaliteiten beschikte." Wel geloofde Spoor dat degenen die zich op Celebes aan excessen hadden schuldig gemaakt voor krijgstuuchtelijke vervolging in aanmerking dienden te komen. Tenslotte vraagt Spoor Van Mook om hem op korte termijn te zeggen of hij de commandanten kan meedelen dat deze kwestie nu als afgedaan kan worden beschouwd.

De tegenpartij zal dat in ieder geval niet doen. De Indonesische nationalistien lieten geen gelegenheid voorbij gaan, ook in de Verenigde Naties, om te roepen dat Nederlandse troepen op Zuid-Celebes 40.000 Indonesiërs hadden vermoord.

Pas vrij recentelijk is door toedoen van de Indonesische Dienst voor krijgsgeschiedenis bekend geworden hoe het verhaal van de 40.000 slachtoffers in de wereld is gekomen. Het was kort na de eerste politionele actie (zomer 1947). In het hoofdkwartier van de Indonische strijdkrachten (TRI) was een aantal officieren uit Celebes aanwezig, onder wie de commandant van Zuid-Celebes, Kahar. Muzakkar. Zij spraken over een spoorwagen met veertig TRI-sol-

daten die enkele dagen eerder allemaal waren gedood in een hinderlaag van Nederlandse militairen. De Republiek (Djokja dus) protesteerde fel tegen deze Nederlandse wreedheid. Muzakkar vond die ophef over die 40 man wat overdreven, immers, op Zuid-Celebes waren door Nederlandse militairen „4.000 of misschien wel 40.000" Indonesiërs gedood. Deze uitspraak werd aan Soekarno gemeld. Vanaf dat moment werden 'de 40.000 slachtoffers van Zuid-Celebes' in praktisch alle toespraken binnen en buiten Indonesië vermeld. Er staat bij Makassar een imposant standbeeld voor deze slachtoffers. Het onderzoek van de Indonesische Dienst voor de krijgsgeschiedenis heeft nog iets curieus opgeleverd. Gebleken is namelijk, dat zeer veel slachtoffers die in de bewuste periode onder de burgerbevolking in Zuid-Celebes zijn gevallen, toe te schrijven zijn aan een organisatie van plaatselijke aristocraten.

Westerling vertrouwde, op grond van waarnemingen van zijn eigen inlichtingendienst, deze mensen absoluut niet. Bepaalde benden konden rekenen op hun steun. De ex-datoe van Soeppa, over wie mr. Noor aan Van Mook schreef, was één van hen. „Deze 'vorstentelg', wiens bloed volgens de *adat* de grond niet mocht raken, hebben we dus moeten verdrinken: het was een grote schoft", zegt Westerling onberoerd.

Voor dit artikel werd onder meer gebruik gemaakt van de door wijlen dr. S. L. van der Wal bezorgde Officiële bescheiden betreffende Nederlands-Indonesische betrekkingen 1945-1950, uitgegeven bij Martinus Nijhoff in Den Haag. Geciteerd werd uit deel VI (29.10.46 - 5.1.47) en deel VII (6.1.47 - 20.3.47).

© NRC Handelsblad

Westblaak 180, 3012 KN Rotterdam
Tel. 010 - 14 72 11, telex 21243 ndu nl
Giro 2896 t.n.v. Kortschrift, Rotterdam.

NRC Handelsblad Kortschrift verschijnt
4 maal per jaar.

Abonnementsprijs per jaar f 9,75, Bfr. 140
Losse nummers f 3,25, Bfr. 46,50

Opgave van abonnementen:
tel. (010) 14 72 11, toestel 3110.

Ontwerp omslag en grafische vormgeving:
Reclame en Sales Promotion 'N.R.C.' B.V.,
P. Bechinie von Lazan.

Adreswijzigingen

Ter voorkoming van fouten met als gevolg
stagnatie in de levering,
worden adreswijzigingen niet telefonisch
aangenomen. Stuur deze ten minste
veertien dagen tevoren per briefkaart
naar:

Abonnementenadministratie Kortschrift,
Postbus 824, 3000 DL Rotterdam.

Druk: Benedictus Rotterdam 1980.

f 3,25

Indonesië 45-49

De dilemma's van generaal Spoor
de methodes van kapitein Westerling

